

چگونه تحقیق کنیم؟

نحوه ی انتخاب روش و طراحی صحیح انجام هر تحقیق که منجر به عملیاتی شدن ماحصل آن و یا حل یک مشکل خاص گردد، بسیار مهم است. برای انجام یک تحقیق و یافتن پاسخ سوال یا حل مشکل خاص، انجام یک فرآیند سیستماتیک که شامل دقت در جمع آوری داده ها و تجزیه و تحلیل دقیق آن ها می باشد ، لازم است.

فرآیند تحقیق:

فرآیندی که برای انجام تحقیق موضوع مشخصی صورت می گیرد، بایستی طبق برنامه ریزی و مرحله به مرحله انجام پذیرد . به نحوی که پژوهشگر پس از رسیدن به پاسخ پرسش های جزئی ، اقدام به یافتن پاسخ سوالات کلی تر کند . از همه مهم تر اینکه فرد محقق در تمام مراحل فرآیند بایستی روی هدف پژوهش تمرکز نموده و آن را مد نظر فعالیت ها قرار دهد . به این ترتیب در روند فرآیند، پرسش های فرعی دیگری نیز پدید آمده و پاسخ دادن به آن ها نیز افزایش یافته و مراحل پژوهش توسعه پیدا می نماید. محقق برای ورود به فرآیند تحقیق بعد از یافتن پرسش علمی یا تعیین موضوع تحقیق و هدف پژوهش ، بایستی برنامه ریزی ، طراحی ، جمع آوری اطلاعات و در نهایت تجزیه و تحلیل آن ها را بداند. در این صورت است که محقق می تواند به فعالیت های پژوهشی خود امیدوار باشد.

پژوهشگر باید برای رسیدن به هدف تحقیق در بین روش های مختلف کیفی و کمی ، بهترین رویکرد را انتخاب نماید . (منبع: Leedy, P.D. & Ormrod, J. E. (2010) Practical Research: Planning and Design, Ninth Edition, Published by Merrill.)

نگاشتن یک مقاله ی علمی ، نوعی از تحقیقات و پژوهش های رایج می باشد. بنابراین یکی از روش های شناخت فرآیند صحیح یک تحقیق، مطالعه ی مقالات علمی ، در دسترس و قابل اعتماد است.

نگاشت مقاله:

چرا باید بنویسیم و نحوه ی نوشتن علمی چگونه است؟ مسلماً هر کس برای پاسخ به این سوال، دلایلی را ذکر خواهد کرد که در مجموع مهمترین آن ها را می توان این گونه برشمرد:

- توسط نوشتن می توان مسائل و مشکلات موجود بیان را بیان کرد.
- با نوشتن می توان دانش ، تجربه و تخصص خود و یا افراد دیگر را ارائه نموده و آن ها را ثبت کرد .

- با نگاشتن ، علم و عمل به یکدیگر نزدیک تر می شوند .
- با نوشتن مداوم ، ورزیدگی در نگارش به وجود خواهد آمد .
- نوشتن می تواند دانسته‌های ذهنی را صیقل داده و سبب رفع نواقص گردد.
- نگارش صحیح مطالب علمی سبب رشد ایده‌های نو و ایجاد انگیزه پژوهش بیشتر در آن زمینه خواهد گردید.
- و در نهایت نگارش باعث رشد و گسترش آگاهی‌های انسان می شود.

ملزومات نگارش:

نوشتن نیز مانند هر کاری نیاز به فراهم کردن یک‌سری مقدمات دارد، و مستلزم رعایت برخی نکات و پیشنیازها است. اصولاً خلق یک اثر خوب به‌خصوص اگر قرار باشد در قالب مقاله، کتاب، پایان‌نامه و... باشد نیاز به سرمایه‌گذاری اولیه و برنامه‌ریزی دقیق دارد تا محصولی ارزشمند و قابل رقابت تولید شود. مهم ترین سرمایه برای نوشتن، داشتن مطالعه کافی و برخورداری از دانش لازم در حوزه موضوعی مورد علاقه است.

برای نوشتن مقاله به دو صورت می توان عمل کرد.

روش اول این است که بخواهیم ابتدا در یک حوزه در باره ی موضوعی تحقیق کنیم و بر اساس نتایج و یافته‌های تحقیق ، مقاله بنویسیم.

روش دوم این که مستقیماً موضوع یا مقوله‌ای را به قصد تهیه مقاله انتخاب کنیم و در آن زمینه شروع به نوشتن کنیم. برای نوشتن مقاله به این روش می‌توان با مطالعه منابع دایره‌المعارفی شروع کرد. سپس با جستجو در بانک‌های اطلاعاتی، و استفاده از کتاب‌های شناسایی شده ، می‌توان کتاب‌های تخصصی و منابع اطلاعاتی دیگر از قبیل مقاله، پایان‌نامه و... را گردآوری کرد. پس از گردآوری منابع اطلاعاتی، ابتدا سرفصل‌ها و مندرجات آن‌ها مرور شود. پس از آن بخش‌های مهم و مرتبط به‌دقت مورد مطالعه قرار گرفته و از نکات مهم یادداشت‌برداری شود.

انواع مقاله

مقالات را از چند دیدگاه می‌توان دسته‌بندی کرد. یکی از این دسته‌بندی‌ها می‌تواند بر اساس محتوای اطلاعات مقاله باشد که از این منظر مقالات به انواع تحقیقی، تحلیلی، مروری و گردآوری تقسیم می‌شوند :

-مقاله تحقیقی (پژوهشی): برگرفته از تحقیقی است که به‌تازگی پایان یافته است و چون متکی بر یافته‌های تحقیقاتی است، گزارش تحقیق نیز به آن گفته می‌شود.

- مقاله تحلیلی یا مقاله نظری، مقاله‌ای است که نگارنده با استفاده از منابع پژوهشی قبلی، نظریه خاصی را در حوزه کار خود مطرح می‌نماید. در این نوع مقاله نویسنده ممکن است نظریه‌های قبلی را گسترش دهد، آن‌ها را با استفاده از شواهد توسعه داده و به‌شکل دیگری بیان کند یا آن‌ها را مورد تأمل قرار دهد.

-مقاله مروری، این مقاله به تحلیل کلان و ارزیابی و تحلیل نوشته‌هایی می‌پردازد که قبلاً منتشر شده است. نگارنده ی مقاله مروری از طریق مقوله‌بندی، یکپارچه‌سازی، و ارزشیابی متون منتشر شده پیشین، سیر پیشرفت پژوهش‌های جاری را در جهت روشن ساختن مسئله‌ای مشخص دنبال می‌کند.

-مقاله گردآوری نیز صرفاً به گردآوری و انعکاس نقطه نظرهای مختلف مندرج در نوشته‌های مرتبط با موضوعی خاص می‌پردازد و در واقع کار تازه‌ای را عرضه نمی‌کند. تفاوت آن با مقاله تحلیلی این است که به ارائه نظریه جدیدی منتهی نمی‌شود و نیز با مقاله مروری این تفاوت را دارد که الزاماً به سنجش و ارزیابی کلیه آثار قبلی نمی‌پردازد.

البته علاوه بر انواع مقاله‌های ذکر شده، گونه‌های دیگری از نوشته‌ها نیز وجود دارند که بیشتر در مجلات عادی منتشر می‌گردند.

با توجه به این که نوشته حاضر بیشتر بر مقاله تحقیقی تأکید دارد، لازم است ابتدا اجزاء مقاله تحقیقی و در ادامه شیوه نوشتن این‌گونه مقاله‌ها مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

اجزاء مقاله:

1- عنوان:

عنوان هر اثر جلوه‌ای از هویت آن اثر است؛ خواه اثر هنری باشد یا علمی. عنوان در واقع مطالب متن به صورت کاملاً فشرده است. عنوان باید مختصر، گویا و جذاب باشد تا بتواند علاوه بر ایجاد انگیزه مطالعه در خواننده، او را در انتخاب مقاله مورد نیازش راهنمایی کند.

2- چکیده:

چکیده خلاصه کوتاهی از مقاله همراه با نکات اصلی متن مقاله است و به‌گونه‌ای تنظیم می‌شود که خواننده را در تصمیم‌گیری برای مراجعه یا عدم مراجعه به اصل مقاله قادر می‌سازد. محتوای چکیده حاوی مطالبی است که نویسنده مقاله بر آن‌ها تأکید ورزیده است. طول چکیده معمولاً تابع نوع مقاله است.

3- مقدمه :

مقدمه سرآغاز هر مطلب یا مبحث است و با اشاره به مسائل و مشکلات موجود در آن زمینه، یافته‌های قبلی در باره موضوع مورد بحث را به اختصار شرح می‌دهد و در پایان به ارائه راه‌حل می‌پردازد. در واقع پیوند میان نویسنده و خواننده از طریق مقدمه صورت می‌گیرد و ضروری است که روان و جذاب باشد.

4- متن اصلی:

متن یا بدنه اصلی مقاله شامل اهداف، روش کار، پیشینه پژوهش، محدودیت‌ها و نارسایی‌ها، یافته‌ها و نتیجه‌گیری است. بنابر این باید پیام اصلی نویسنده را به‌طور مفصل بیان کند به نحوی که خواننده با مطالعه آن بتواند نتیجه مورد انتظار را دریافت نماید. معمولاً پس از بدنه اصلی مقاله، یعنی در پایان مقاله یا تحقیق نتیجه‌ی اصلی تحقیق که در قسمت‌های مختلف مقاله از جمله در قسمت چکیده نیز بیان گردیده، نوشته می‌شود. آخرین بخش مقاله فهرست مآخذ می‌باشد.

شیوه نوشتن مقاله:

برای نوشتن مقاله، باید مراحل و اقداماتی را مرحله به مرحله طی کنیم که در این جا به بررسی آن‌ها می‌پردازیم:

1- مشخص کردن موضوع کلی : داشتن انگیزه لازم برای یافتن موضوع مناسب و توجه به نیازهای جامعه از مسائل مهم در این مرحله است.

2- بررسی و تحلیل موضوع به لحاظ ارزشمندی و امکان‌پذیری : برای ارزشیابی و امکان‌پذیر بودن نگارش مقاله می‌توان چند سؤال طرح کرد: موضوع مقاله تا چه اندازه ارزشمند و بدیع است؟ از چه جنبه‌ای و برای چه کسانی مفید خواهد بود؟ آیا تهیه چنین مقاله‌ای امکان‌پذیر است و موانع و مشکلات احتمالی انجام کار کدام است؟ در صورتی که بتوانیم برای این پرسش‌ها پاسخی مناسب بیابیم، طبیعتاً مراحل نوشتن آسانتر خواهد بود.

3- طرح‌ریزی مقدماتی و تدوین ساختار کلی، تهیه فهرست مقدماتی مطالب، تهیه عنوان بخش‌های اصلی و فرعی، توجه به هدف و طیف مخاطبین، هماهنگی بین ساختار و نوع مقاله و مشورت با افراد صاحب‌نظر از مواردی است که در این مرحله باید در نظر گرفته شود.

4- تعیین برنامه زمانی برای انجام کار (مدیریت زمان) (زمانبندی مناسب و انجام مرحله به مرحله‌ی کارها از مسائلی است که تهیه و تدوین مقاله را در مدت زمان از پیش تعیین شده امکان‌پذیر می‌سازد.

5- جستجو برای یافتن منابع اطلاعاتی : منابع اطلاعاتی پایه ، شامل دایره‌المعارف‌های موضوعی، خلاصه مقالات و... می باشند.

6- جستجو برای یافتن اطلاعات مرتبط (تهیه کتاب شناسی مقدماتی): (پس از مطالعه و بررسی منابع پایه، با استفاده از برگه‌دان کتابخانه و یا از طریق جستجو در شبکه‌های اطلاعاتی می‌توان کتاب شناسی اولیه را تهیه و منابع اطلاعاتی تخصصی را شناسایی و گردآوری کرد.

7- مطالعه منابع اطلاعاتی مهم و مرتبط برای محدود و مشخص کردن موضوع و رویکرد مقاله.

با مطالعه منابع اطلاعاتی اصلی و کلیدی می‌توان دامنه موضوعی را مشخص کرد. علاوه بر این اعتبار و غنای مقاله بستگی به منابعی دارد که مورد استفاده قرار می‌گیرد.

8- مطالعه عمیق منابع گردآوری شده و یادداشت‌برداری هدفمند.

9- مرتب کردن یادداشت‌ها بر اساس فهرست مطالب و بازنگری و پالایش آن‌ها.

10- نوشتن متن مقاله (نسخه اولیه): (بهتر است نوشتن مقاله با مطالب ساده‌تر شروع و از حجیم کردن نوشته‌ها خودداری شود. توجه به هدف، ساختار و مخاطب و رعایت انسجام و پیوند منطقی میان بخش‌ها و پاراگراف‌ها و رعایت آیین نگارش صحیح از نکات مهمی است که نویسنده مقاله باید به آن توجه کند.

11- مرور متن اولیه و اصلاح آن (تهیه نسخه دوم): (پیشنهاد می‌شود که پس از آماده شدن نسخه اولیه، یک یا چند روز مقاله را کنار بگذاریم و پس از آن به بررسی و مرور مقاله بپردازیم. هنگام بررسی مقاله باید جملات و پاراگراف‌های غیر ضروری حذف شوند و نکات مهم مقاله در مقایسه با مقالات دیگر برجسته شود. توالی و ترتیب مطالب به درستی کنترل شود.

12- مشورت با افراد متخصص و صاحب‌نظر و اصلاح نهایی مقاله.

13- تهیه و تدوین چکیده، کلیدواژه، مقدمه و فهرست مآخذ و در پایان تهیه نسخه نهایی مقاله : نکته قابل تأمل در این مورد این است که تمام موارد ذکر شده در این بند باید پس از اتمام نوشتن متن اصلی صورت گیرد، و در واقع چکیده برگرفته از کل متن است، و مقدمه بر اساس متن نوشته شده تهیه گردد، در حالی که گاهی اوقات برخی افراد در پاسخ به فراخوان مقالات سمینارها و کنفرانس‌ها ابتدا چکیده یا خلاصه مقاله خود را تهیه و ارسال می‌کنند و اگر چکیده مقاله مورد قبول برگزار کنندگان واقع شد اقدام به تهیه متن کامل مقاله می‌کنند که این کار مسلماً به ساختار و محتوای مقاله لطمه خواهد زد. همچنین در خصوص فهرست مآخذ باید توجه داشت که یکی از اصول اخلاقی و مهم در نگارش، استناد به منابع و

مآخذی است که در حین کار مورد استفاده قرار می‌گیرد. استناد و ذکر منابع مورد استفاده علاوه بر ارج نهادن به آثار دیگران، باعث افزایش اعتبار و ارزش اثر خواهد شد.

14- انتخاب مجله مناسب و ارسال مقاله برای چاپ و انتشار آن : توجه به سابقه، درجه اعتبار (علمی- پژوهشی، ترویجی و...) و خطمشی مجله (گرایش موضوعی)، مدت زمان انتظار برای چاپ مقاله، از نکاتی است که هنگام انتخاب مجله باید مد نظر گرفته شود.

معیارهای کنترل طرح و ساختار اولیه مقاله:

اگر بخواهیم بر اساس پژوهشی که در حوزه موضوع مورد علاقه خود انجام داده‌ایم، مقاله بنویسیم، می‌توانیم با طرح چند سؤال به ارزیابی طرح و ساختار اولیه مقاله بپردازیم.

🔴🔴 دلیل انجام تحقیق چیست؟

🔴🔴 چه فرضیه‌هایی مورد آزمایش قرار گرفتند و چه نتایجی به دست آمده است؟

🔴🔴 چه روش‌هایی مورد استفاده قرار گرفته و اطلاعات چگونه جمع‌آوری شده است؟

🔴🔴 چه پیشنهادهایی برای انجام این‌گونه پژوهش‌ها در آینده وجود دارد؟

همان طور که می‌دانیم هر نویسنده‌ای به قصد چاپ و نشر مقاله‌اش در مجلات معتبر دست به قلم برده و مطلبی را می‌نویسد. از طرف دیگر می‌دانیم که هر مجله‌ای با توجه به خطمشی خود، کیفیت و محتوای مقالات دریافت شده را مورد بررسی و ارزشیابی قرار می‌دهد. بنابراین بهتر است پرسش‌هایی که از طرف داوران مجله برای ارزیابی مقاله مطرح می‌شوند، پیشاپیش از سوی نویسنده مطرح و به آن‌ها پاسخ مناسب داده شود. این روش علاوه بر صیقل خوردن مقاله باعث می‌شود تا نارسایی‌های احتمالی آن برطرف شده و از استحکام لازم برخوردار گردد.

پیام های پژوهشی

-تربیت دانش‌آموزان و اهمیت این امر از دوران پیش دبستانی و دبستان بسیار ضروری به نظر می‌رسد. اگر این امر به صورت یک ضرورت در دوران ابتدای تحصیل در دانش‌آموزان بارور گردد، انجام پژوهش و یافتن پاسخ پرسش برای دانش‌آموزان ملکه ذهن گردیده و به همین ترتیب رشد معرفتی خود را در طول زندگی ادامه می‌دهند. این امر به خصوص در مدارس و مراکز استعدادهای درخشان صورت گرفته و در برنامه‌های پژوهشی این سازمان به طور مدون و منظم و به روز در رأس امور تربیتی و آموزشی قرار دارد.

- برای تربیت دانش آموز پژوهشگر، مربی پژوهشگر و مسلط به روش های پژوهش نیاز اصلی آموزش و پرورش است. بنابر این اساسی ترین امور برای ساماندهی این هدف مهم، داشتن و یا فراهم نمودن معلمان پژوهشگر است.

- ترویج تعریف دقیق و صحیح پژوهش از اصول انجام پژوهش صحیح است.

- آموزش و پرورش در راستای پژوهش محور نمودن فعالیت های خود بایستی راه کارهای کوتاه مدت و زود بازده و راه کارهای بلند مدت را تعریف و عملی نماید.

- راه کارهای کوتاه مدت برای عقب نماندن بیشتر، از انجام فعالیت های کیفی است چرا که توسعه علمی دنیا به سرعت و براساس یافته های پژوهش در حال پیشرفت می باشد.

- برای بنیادی کردن فعالیت های پژوهشی در ساختار آموزش و پرورش (اعم از صف و ستاد) راه کارهای بلند مدت بایستی همزمان با اجرای فعالیت های کوتاه مدت، به صورت علمی و بدون تعجیل در برنامه ها، آغاز گردد.

- با عنایت به این که وزارت آموزش و پرورش و کلیه زیر مجموعه های وابسته از جمله مدارس و دانش آموزان یک ارگان بسیار گسترده و در عین حال فرهنگ ساز و موقر در تمام فعالیت های کشور است، بنابراین تعریف شاخص های پژوهشی در نهاد آموزش و پرورش نیازمند کارشناسی و نیاز سنجی دقیق می باشد.

- یکی از مهم ترین راه کارها برای عملی شدن نتایج پژوهش های کیفی، نظر قاطع مسئولین تصمیم گیر در آموزش و پرورش از جمله وزیر محترم و زیرمجموعه ایشان در انجام پژوهش ها در آموزش و پرورش و مد نظر قراردادن یافته ها در برنامه ریزی های کلان و خرد آموزش و پرورش می باشد. زیرا انجام این یافته ها قبل از نیاز به پشتوانه مالی نیاز به پشتوانه ی اداری و اجرایی دارد.

- انجام دوره های پژوهشی و ضمن خدمت برای معلمان و معاونان و مدیران مدارس یکی از برنامه های کوتاه مدت و زود بازده برای این امر می باشد. اما برای توسعه عمیق و پایدار بایستی موضوع پژوهش و پژوهش محوری آموزش و پرورش در دانشگاه ه های تربیت دبیر و مراکز تربیت معلم صورت گیرد ضمن اینکه اگر دانش آموزان حال حاضر، پژوهش محور تربیت گردند در نسل بعدی آموزش و پرورش قاعداً مشکل اساسی وجود نخواهد داشت. زیرا آن ها آینده سازمان جامعه خواهند بود.